

Характеристики рентного регулювання сфери використання земельних ресурсів України

Розглянуто рентні характеристики використання земельних ресурсів України. Проаналізовано основні показники, які ілюструють особливості рентного регулювання. Показано, що весь комплекс рентних показників можливо розподілити на прямі рентні індикатори та допоміжні характеристики, що дають змогу визначити зв'язок між рентною та поточними показниками розвитку. До складу прямих рентних індикаторів можна віднести фактичну, реальну (як платежі за спеціальне використання природних ресурсів) та потенційну ренту. Допоміжні характеристики – показники фінансової збалансованості (рента / вартість). Оцінено регіональні характеристики рентного інструментарію регулювання у сфері використання земельних ресурсів. Досліджено показники реальної та потенційної ренти землекористування, які свідчать, що є можливості зростання рентних платежів для регіонального рівня. Проведено групування регіонів за показниками концентрації. У перспективі регіони-лідери можуть стати платформою для посилення характеристик регулювання.

Ключові слова: рентне регулювання, інструментарій оцінювання, реальна та потенційна рента, рентні профілі.

Постановка проблеми. У сучасних умовах важливу роль відіграють природні ресурси, процеси використання яких для окремих держав є основним донором формування статей бюджету та валютних надходжень. Актуальним питанням є розуміння фінансових характеристик сфери природокористування та їх особливостей, адже ці показники формують уявлення про ефективність використання природних ресурсів. Важливою характеристикою серед інших є рента, але, як показує досвід, особливості рентної політики є такими, що не відображають поточний стан справ і реальну економічну цінність природних ресурсів, не враховують потенціал рентних інструментів і можливості зв'язку з іншими показниками розвитку. Необхідність дослідження цих та інших питань зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Аналізуючи розробки з цього питання, варто акцентувати увагу на тому, що існує значна кількість публікацій, які досліджують окремі аспекти розвитку рентної політики. До числа подібних праць можливо зарахувати дослідження вартісної оцінки природних ресурсів (з врахуванням інструменту ренти) [4], рентної інституціональності [2], рентних доходів в агросфері [1], правових особливостей [6], диференціальної земельної ренти [7]. Також цікавий досвід щодо політики та інструментів регулювання ринку земель у ЄС [8]. Натомість малодослідженими залишаються питання розуміння ренти як системного ефекту взаємодії природних ресурсів і ринку, потенціалу інструменту ренти, можливостей розширення рентних показників тощо.

Метою статті є дослідження поточних рентних показників сфери використання земельних ресурсів, а також потенційних можливостей їх корегування, враховуючи нові властивості та характеристики.

Основні результати дослідження. Як показують реалії, природні ресурси в умовах постіндустріальної економіки набувають нових рис і властивостей. За економіки індустріальної інтерес до природних ресурсів полягав у тому, що вони задовольняли потреби споживачів у аграрній продукції, функції водопостачання, важливою була продукція лісу тощо. Такий підхід значною мірою зумовив надмірний пресинг щодо природних ресурсів та екологічні проблеми [4].

З розвитком постіндустріальної економіки (а особливо її фінансового сектору) почало змінюватися саме розуміння ресурсу – з джерела задоволення споживчих потреб до ринкового активу, здатного формувати прибуток. Під впливом цього

почали формуватися нові ринки та виникати нові можливості до використання ресурсів. Поступово намітилися тенденції входження природного ресурсу до зони ринку. Економісти це пояснюють феноменом наближення природоресурсного циклу й ринкового, у зоні контакту яких і формуються можливості для їх взаємодії. Ці цикли переслідують кардинально різні цілі. Природоресурсний цикл – підтримку цілісності та стабільності екосистем (одна з багатьох), ринковий цикл – отримання прибутку. Важливо зауважити, що з зоною зближення циклів пов'язується низка системних ефектів (можливість капіталізації, включення природних ресурсів до зони активності приватних компаній (зокрема ТНК), інвестування у сферу природних ресурсів тощо). Важливим системним ефектом є формування платежів за користування ресурсом (рента).

Зазначимо, що рентні платежі як інструмент регулювання відіграють важливу роль у системі природокористування. Однак, як показують українські реалії, визначаючись вагомим потенціалом, рентні збори досі не є дієвим економічним механізмом, здатним реально впливати на функціонування комплексу.

У змістовному сенсі під рентою розуміють економічну категорію, що характеризує будь-який дохід, котрий регулярно отримується з ресурсу й безпосередньо не залежить від підприємницької діяльності [3]. Одним з базових правових актів щодо формування ренти є Земельний кодекс України [5].

Весь комплекс рентних показників можливо диференціювати на прямі рентні індикатори: реальна рента (як платіж за спеціальне використання природних ресурсів) і потенційна (розраховуються за нормою дисконту) та допоміжні характеристики (показник фінансової збалансованості), що дають змогу визначити зв'язок між рентою та поточними показниками розвитку. Статистичними ресурсами для аналізу й розрахунку ренти слугували офіційні публікації державних органів влади [9; 10].

Аналіз загальнодержавних показників ренти за період 2005-2016 рр. засвідчив, що показники реальної ренти землекористування визначалися переважною тенденцією до зростання. Подібні процеси характерні також для місцевих бюджетів. Крім того, характерна значна питома вага надходження плати за землю в загальному обсязі зборів і плати за спеціальне використання природних ресурсів. Результат цього – можливість генерувати фінансові потоки (як на поточному етапі, так і на перспективу), яка є запорукою інтеграції до фінансово-економічної сфери.

Водночас важливим питанням є визначення можливостей збільшення рентних платежів, адже відомо, що, незважаючи на зростання, цей інструмент не повною мірою відображає реальний стан справ. Одним із шляхів є використання методики Світового банку для вимірювання сталого розвитку в межах оцінювання рівня багатства [11]. У розробці значна увага приділяється питанням економічних і фінансових характеристик використання природних ресурсів (у т. ч. ренти).

Зокрема, зазначається, що коли йде мова про сталий розвиток (а не бізнес-проекти), то доцільно говорити про ставку дисконту з врахуванням соціальної норми прибутку. Дисконт розуміється як певна норма доходу на інвестований капітал і норма його повернення в післяпрогнозний період. Дисконт за своїм характером можливо порівняти з рентою за користування природними ресурсами. Для земель, що обробляються, ставка дисконту становить 4%, що дає можливість відобразити поточні та майбутні значення, які пов'язані з раціонально керованими угіддями.

Як показують проведені розрахунки, поточні величини ставок дисконту є меншими від порогового рівня. Зокрема, для 2010 р. ставка становила 2,57%, 2016 р. – 3,67%. Враховуючи такі значення, було визначено показники потенційної ренти.

Розрахунки показали, що існують значні відмінності між реальною та потенційною рентою, хоча графік і ілюструє поступове зростання обох величин (рис. 1).

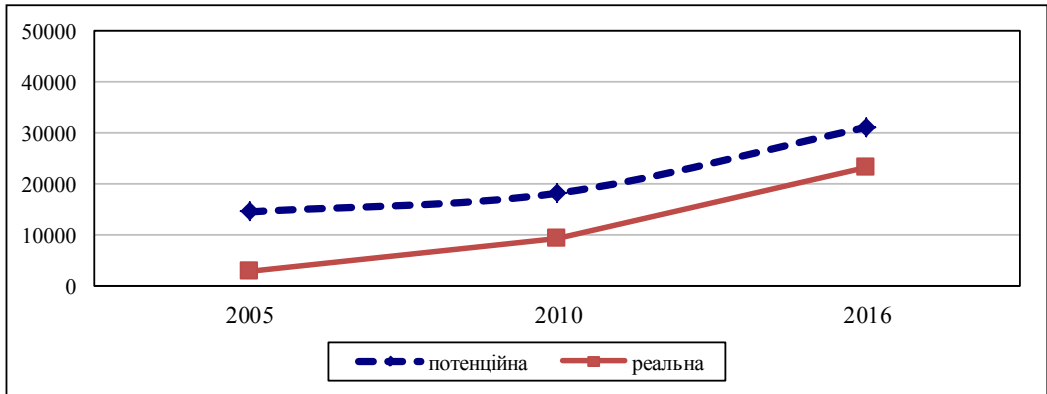


Рис. 1. Показники реальної та потенційної ренти землекористування України (місцеві бюджети), млн грн

Джерело: [9; 10].

У 2016 р. показник реальної ренти зріс до 23 323,6 млн грн, при цьому величина потенційної становить 31 071,5 млн грн. Таким чином, різниця між цими показниками склала 33%. У 2010 р. вони відрізнялися майже удвічі, а у 2005 р. – понад 5 разів.

Отже, можна зробити висновок про поступове зменшення розриву між реальними та потенційними показниками ренти протягом періоду аналізу. Причинами цього можуть бути як окремі елементи поліпшення політики рентного регулювання, так і проста дія об'єктивних факторів (інфляційні тенденції, різні динаміки показників впливу тощо). Водночас навіть показник можливого зростання у 2016 р. є таким, що може суттєво збільшити місцеві бюджети.

Серед допоміжних рентних показників важливу роль відіграє показник фінансової збалансованості (рента / вартість), який визначає дію рентних платежів на фоні вартості земельних ресурсів. Логічно припустити, що значна вартість земельних ресурсів як рівня держави, так і регіонів призводить до формування аналогічних рентних потоків. Натомість показник збалансованості не є високим і становить 0,036 у 2016 р. І це при тому, що вартісні характеристики земельних ресурсів є одними з найвищих серед природних ресурсів.

Аналіз регіональних показників рентного регулювання. Важливу роль у формуванні рентних характеристик відіграють регіони держави, адже у нових економічних умовах трансформується і нова господарська система – регіональна економіка. Регіон у вузькому сенсі – як господарська система – це частина території, на якій виникає багатосторонній, постійно діючий комплекс зв'язків і залежностей між природним середовищем, суспільством, виробництвом і організаціями різних сфер.

Кожний загальнодержавний показник формується через регіональні показники. Від ситуації на рівні регіонів залежать загальні характеристики держави. Також регіональні характеристики відіграють основну роль під час оцінювання існуючого стану, виявлення проблемних зон, визначення пріоритетів і стратегій подальшого розвитку. Це обумовлено переходом від адміністративно-розподільчої системи до ринкових відносин, децентралізацією управління, демократизацією суспільного життя загалом.

Зазначимо, що для кожного регіону показники розвитку формуються під впливом трьох сфер, кожна з них має свою функціональну роль. Природне середовище є матеріальною основою життєдіяльності. Від якості природного середовища значною мірою залежить якість життя населення. Господарсько-економічний розріз є сферою забезпечення життєдіяльності, виробництва

матеріальних благ, надання послуг та основою територіальної організації. Але мета забезпечення життєдіяльності проявляється в соціальній сфері – підвищення якості життя, створення найбільш сприятливого середовища проживання, включно із самою організацією суспільного життя й культурою.

Аналіз реальної (фактичної) ренти показує, що за період оцінювання її значення зростало, досягнувши максимальної величини в 2016 р. Подібні тенденції характерні також для регіонів. Як показує проведений аналіз, регіони суттєво диференційовані за рентними показниками. При цьому сама по собі диференціація – абсолютно нормальне явище, засноване на природних відмінностях умов застосування капіталу і проживання населення.

До природних (абсолютних) умов регіональної диференціації відносяться особливості клімату, рельєфу, розташування щодо сформованих ринків і джерел постачання, розміщення природних ресурсів, ступінь заселеності та характер розміщення населення в регіоні, історичні та етнічні особливості того чи іншого регіону. Природні умови, що визначають неоднорідність економічного простору, в принципі не є вічними та незмінними.

Відносні умови диференціації пов'язані з принципами, результатами розподілу та ефективністю використання як природних, так і виробничих ресурсів. До них відносяться територіальні відмінності, структура виробництва й зайнятості, масштаб випуску, економічна ефективність, накопичені інвестиції тощо. Зміни відносних умов диференціації відбуваються тим повільніше, чим більші масштаби та зв'язки регіональної економіки.

Як показав проведений аналіз, максимальні величини фактичної ренти тяжіють переважно до регіонів центральної та північної України. Це Дніпропетровська, Одеська, Харківська, Київська області (табл. 1). Значення показників для столиці за розмірністю є унікальним і пояснюється її статусом.

Найменші величини спостерігаємо переважно у регіонах Західної України, де використання земельних ресурсів є менш інтенсивним порівняно з регіонами-лідерами.

Крім того, характерною є ситуація, коли сусідні області визначаються значними відмінностями за рентою (наприклад, Луганська та Харківська області, Львівська й Волинська області).

Розмах варіації, який визначає територіальну диференціацію значень, характеризується показником 23 рази – між максимальним значенням (м. Київ) та мінімальним (Луганська область). Показник є досить високим, однак для фінансових ринків він є адекватним поточним реаліям.

Дослідження потенційних рентних платежів та їх співвідношення з реальними показало такі особливості. По-перше, більшість регіонів визначається можливістю збільшення рентних платежів (18 регіонів з 25). Таким чином, існують значні передумови до зростання рентних потоків. По-друге, регіони, які показують вагомі величини за реальною рентою, за потенційною не визначаються такими характеристиками. Це можливо пояснити надмірним фіскальним пресингом, який призводить до занадто високих фактичних платежів за користування земельними ресурсами. Ще однією причиною може бути вичерпання (досягнення порогового значення) межі зростання. По-третє, регіони-аутсайтери за реальними величинами, навпаки, визначаються високими показниками потенційної ренти. Зокрема, такими є значення показників для Тернопільської та Закарпатської областей. По-четверте, за динамікою більшість регіонів формує компактну статистичну групу з варіацією 1-2 рази (за винятком окремих адміністративних одиниць). Подібне зростання зумовлює і низький розмах варіації, що становить близько 10 разів, враховуючи значення регіонів групи L.

Перспективи для регіонального рівня ілюструють рентні профілі, які відображають можливості чи нейтральні позиції щодо зростання ренти. Рис. 2 показує, що за напрямком «північний захід – південний схід» показники ренти визначаються

Таблиця 1

Показники реальної і потенційної ренти землекористування України та її регіонів у 2016 р.

Регіони / області	Рентні платежі (реальні), млн грн*	Рентні платежі (потенційні), млн грн	Можливості зростання, (1 – базовий рівень)	Параметри (динаміка) зростання***
Україна	23323,6	31071,5	1,33	М
Вінницька	627,1	1026,3	1,64	М
Волинська	268,2	480,6	1,79	М
Дніпропетровська	3375,6	3375,6**	1,00	Л
Донецька	726,3	1953,7	2,69	ВН
Житомирська	376,3	872,4	2,32	ВН
Закарпатська	224,6	646,5	2,88	Н
Запорізька	1304,4	1304,4	1,00	Л
Івано-Франк.	418,6	636,3	1,52	М
Київська	1012,2	1686,2	1,67	М
Кіровоградська	528,3	528,3	1,00	Л
Луганська	219	1193,8	5,45	Н
Львівська	841,1	1627,2	1,93	М
Миколаївська	549,1	590,3	1,08	Л
Одеська	1732,1	1732,1	1,00	Л
Полтавська	1001	1588,1	1,59	М
Рівненська	315,9	587,7	1,86	М
Сумська	569,6	689,0	1,21	М
Тернопільська	235,3	720,0	3,06	Н
Харківська	1461,2	1677,7	1,15	М
Херсонська	436,4	436,4	1,00	Л
Хмельницька	508,6	678,5	1,33	М
Черкаська	692,1	692,1	1,00	Л
Чернівецька	254,8	686,2	2,69	ВН
Чернігівська	522,2	538,3	1,03	Л
м. Київ	5123,7	5123,7	1,00	Л

Примітки. * До уваги бралися платежі на рівні місцевих бюджетів. ** Якщо показник аналогічний реальному значенню, то зростання не спостерігається (чи значення потенційне менше від реального). *** Н – високий показник, ВН – значний, М – середній, Л – низький.

Джерело: [9; 10].

такими закономірностями: для низки областей потенційна рента більша за реальну; ближче до центральних областей України та у напрямку на схід не спостерігається зростання; далі знову простежуємо приріст – для Донецької області.

Зазначимо, що максимальні значення рентного профілю є точками інтересу для банківських структур, які, враховуючи такі фінансові потоки, можуть використовувати різні інструменти дії.

Серед допоміжних характеристик для регіонів, подібно до показників держави, проведемо аналіз показника фінансової збалансованості. Розрахунок показника фінансової збалансованості (рента / вартість) показав, що значення показників держави перевищують значення показників таких регіонів, як м. Київ (0,107), Черкаська (0,071), Дніпропетровська (0,070), Запорізька (0,067), Кіровоградська (0,047), Херсонська (0,044) та Одеська (0,042) області. Значення показника для м. Києва максимальне, хоча і не є репрезентативним.

Загалом можна констатувати, що показники фінансової збалансованості для регіонів є низькими та такими, що не сприяють формуванню гармонійної політики сфери використання земельних ресурсів. За умови конкретних державних рішень у напрямі посилення системності будуть формуватися позитивні ефекти.

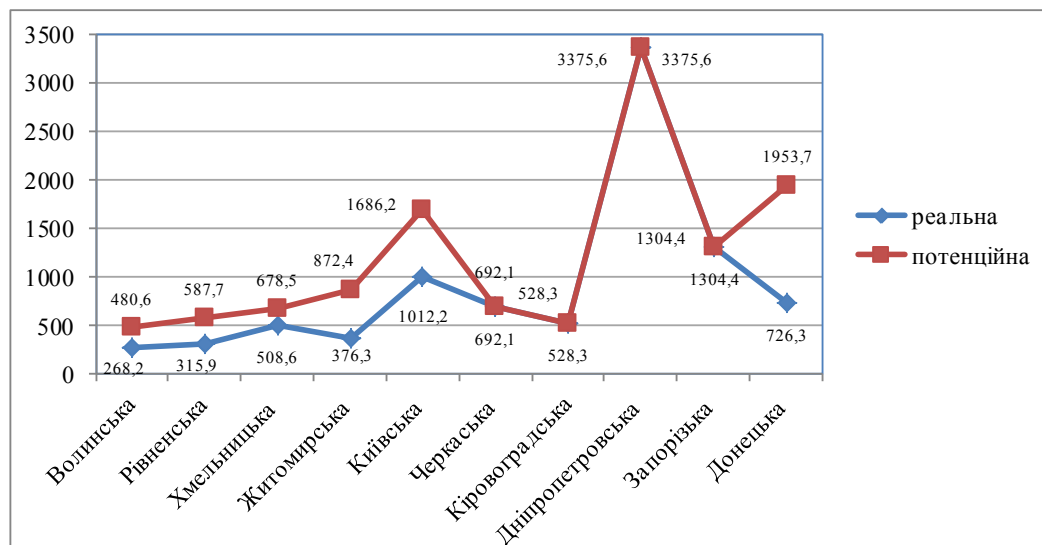


Рис. 2. Рентні профілі регіонів України за напрямком «північний захід – південний схід» за 2016 р., млн грн

Джерело: [9; 10].

Висновки. Щодо поліпшення рентної ситуації в регіонах, то перспективи виходу з наявної ситуації вбачаємо у розвитку таких напрямів:

1. *Іноземні інвестиції.* Аграрна галузь України в 2016 р. свою інвестиційну привабливість підтверджує фінансовими показниками. Так, вже в першому півріччі експерти відзначали, що загальний обсяг капітальних інвестицій у вітчизняний агросектор характеризувався рекордним темпом приросту – 58,6%. За даними Держстату України на 1.10.2016 р., обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в АПК становить 517,8 млн дол. США. Чітко прослідковується довгострокова тенденція до вкладення іноземних інвестицій в економіку АПК країни та створення великих підприємств в областях, що наближені до кордону та портів Чорного моря.

2. *Агрохолдинги.* Важливу роль у процесі рентоформування відіграють агрохолдинги, а показники їх діяльності певною мірою корелюються з фінансовою збалансованістю. Українські агрохолдинги стабільно забезпечують високі показники. Вони виробляють 38% зернових і зернобобових культур, разом із фермерами вирощують 92,5% цукрових буряків та є основними виробниками м'яса птиці – 70,4%.

3. *Розвиток середнього бізнесу.* Нацбанк України підготував звіт «Ділові очікування підприємств України». Загалом за всіма видами підприємств відзначається поліпшення очікувань керівників підприємств щодо макроекономічної ситуації в Україні та розвитку бізнесу. Водночас на тлі коливання курсу національної валюти респонденти покращили свої інфляційні та курсові очікування. Респонденти знизили (порівняно з попереднім опитуванням) свої очікування щодо потреби в позикових коштах найближчим часом. Підприємства, які планують брати банківські кредити, традиційно вважають за краще отримувати їх у національній валюті. Основними факторами, що стримують розвиток підприємств, залишаються надто високі ціни на енергоносії, а також сировину й матеріали.

4. *Державно-приватне партнерство.* Ще одним видом залучення коштів для розвитку територій є державно-приватне партнерство. Сьогодні особлива

актуальність теми державно-приватного партнерства для залучення інвестицій в економіку України насамперед пояснюється активною та чіткою позицією Кабінету Міністрів України щодо модернізації та розвитку низки інфраструктурних проєктів, зобов'язаннями України перед МВФ про виведення з-під державного управління компаній з несприятливими для публічного сектору видами діяльності, а також все більшою зацікавленістю іноземних і внутрішніх інвесторів у об'єктах державної власності на фоні позитивних економічних прогнозів для України.

Список використаних джерел

1. Будзяк В. М., Будзяк О. С. Розподіл рентних доходів в агросфері. *Збалансоване природокористування*. 2015. № 4. С. 10-16.
2. Гаража О. Рентна інституціональність управління земельними ресурсами України. *Землепорядний вісник*. 2015. № 2. С. 21-24.
3. *Економіка природокористування: глосарій основних термінів* / за заг. ред. М. А. Хвесика. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2017. 105 с.
4. *Економічна оцінка природного багатства України: монографія* / заг. ред.: С. І. Пирожков, М. А. Хвесик. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2015. 396 с.
5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1443615125078755>
6. Коренюк П. І. Природно-ресурсна рента та правові засади використання природних ресурсів. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: економічні науки*: зб. наук. пр. 2017. № 34. С. 19-24.
7. Смага І. С. Формування диференціальної земельної ренти та рентного доходу при вирощуванні зернових культур. *Агросвіт*. 2017. № 24. С. 26-33.
8. *Status of agricultural land market regulation in Europe. Policies and instruments*. Brussels, 48 p. URL: http://www.aei-ar.eu/wp-content/uploads/2016/04/Land-market-regulation_policies-and-instruments-v-def2.pdf
9. *Бюджет України 2016*: стат. зб. К., 2017. 316 с.
10. *Статистичний щорічник України за 2016 рік* / ред. І. Є. Вернер. К.: Державна служба статистики України, 2017. 611 с.
11. *Expanding the measure of wealth: indicators of environmentally sustainable development*. Washington: The World Bank, 1997. 122 p.

References

1. Budzyak, V. M., & Budzyak, O. S. (2015). Rozpodil rentnykh dokhodiv v ahrosferi [Distribution of rental income in the agrosphere]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia – Balanced nature management*, 4, 10-16 [in Ukrainian].
2. Harazha, O. (2015). Rentna instytutsional'nist' upravlinnya zemel'nymy resursamy Ukrayiny [Rent institutional management of land resources of Ukraine]. *Zemleporiadnyy visnyk – Land surveying bulletin*, 2, 21-24 [in Ukrainian].
3. Khvesyk, M. A. (Ed.) (2017). *Ekonomika pryrodokorystuvannya: hlosariy osnovnykh terminiv [Environmental economics: glossary]*. Kyiv: SI «Institute of environmental economics and sustainable development of the NAS of Ukraine». [in Ukrainian].
4. Pyrozhkov, S. I., & Khvesyk, M. A. (Eds.). (2015). *Ekonomichna otsinka pryrodnoho bahatstva Ukrayiny [Economic assessment of Ukraine's natural wealth]*. Kyiv: SI «Institute of environmental economics and sustainable development of the NAS of Ukraine». [in Ukrainian].
5. Zemel'nyy kodeks Ukrainy [Land code of Ukraine] (2001). Law of Ukraine, adopted on 2001, Oct 25, 2768-III. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1443615125078755> [in Ukrainian].
6. Korenyuk, P. I. (2017). Pryrodno-resursna renta ta pravovi zasady vykorystannya pryrodnykh resursiv [Natural resource rent and legal bases for the use of natural resources]. *Visnyk Pryazov's'koho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Seriya: ekonomichni nauky [Bulletin of the Azov State Technical University. Series: Economic Sciences]*: Vol. 34 (pp. 19-24). [in Ukrainian].
7. Smaha, I. S. (2017). Formuvannya dyferentsial'noyi zemel'noyi renty ta rentnoho dokhodu pry vyroshchuvanni zernovykh kul'tur [Formation of differential land rent and rental income when growing cereals] *Ahrosvit – Agrosvit*, 24, 26-33. [in Ukrainian].
8. *Status of agricultural land market regulation in Europe. Policies and instruments*. Brussels. Retrieved from http://www.aei-ar.eu/wp-content/uploads/2016/04/Land-market-regulation_policies-and-instruments-v-def2.pdf
9. *Byudzhet Ukrayiny 2016 [Budget of Ukraine 2016]*: Statistical publication (2017). Kyiv. [in Ukrainian].
10. *Statystychnyy schorichnyk Ukrayiny za 2016 rik [Statistical yearbook of Ukraine for 2016]* (2017). Kyiv: State Statistics Service of Ukraine. [in Ukrainian].

11. *Expanding the measure of wealth: indicators of environmentally sustainable development* (1997). Washington: The World Bank.

Sunduk A. M., Shashula L. O., Sunduk T. F. Characteristics of the rent regulation of the use of land resources of Ukraine.

The article deals with the financial characteristics of the use of land resources. It researches the formation of the mechanism of financial and economic regulation of nature management and economic development of nature-resource potential according to the latest approach, which involves the transition from the consideration of nature use as a "sphere of interests of natural resources" to the wide integration of the industry into the area of market processes. It allows the active use of the potential of systemic effects and the whole range of regulatory instruments to achieve the complex effect of the reproduction of territories in terms of the use of financial and economic methods of nature management. For the analysis, the entire range of financial characteristics (rental indicators) is divided into direct rental indicators and secondary characteristics that enable us to determine the relationship between the rent and the current development indicators. Direct rent indicators can include real rent (both payments for special use of natural resources) and potential one (at the rate of discount). The system of secondary characteristics generates an indicator of financial balance. Research has shown that rent payments as an instrument of regulation play an important role in the system of nature management. However, rental fees are still not an effective economic mechanism that can form a real impact on the functioning of the complex. The significant potential (the vast majority of regions is characterized by the possibility of increasing rent payments) determines the need for a transformation of the general principles of the rent policy realization in the field of land resources, which would be guided by the best European practices. It is necessary to increase the correlation between the rent flows and financial indicators of the industry. It is advisable to develop a methodology and approaches to take into account the relationship between these characteristics.

Keywords: rent regulation, valuation instruments, real and potential rent, rent profiles.

Сундук Анатолій Миколайович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» (e-mail: 28326@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3749-4257>).

Sunduk Anatoliy Mykolaiovych – Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, Head of the Department of problems of land and forest resources economics of the Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine.

Шашула Людмила Олексіївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (e-mail: ludmila.shashula@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6494-2465>).

Shashula Lyudmila Oleksiyivna – Ph.D. (Econ.), Sen. Res., Leading Researcher of the Department of problems of land and forest resources economics of the Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of NAS of Ukraine.

Сундук Тетяна Федорівна – асистент кафедри банківської справи факультету фінансів та банківської справи Київського національного торговельно-економічного університету (e-mail: netsunduk@bigmir.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8433-1939>).

Sunduk Tetyana Fedorivna – Assistant Professor of the Department of banking of the Faculty of Finance and Banking of the Kyiv National University of Trade and Economics.

Надійшло 26.01.2020 р.